

dulele maailma vahitsemise pretendentidele — Ameerika monopolistidele.

Iija Ehrenburgi komöödia „Lõvi linnaväljakul“, kirjutatud märksa varem kui Soria raamat, kajastab selgesti samu mõtteid, mis viimane. Olgugi teises žanris, räägib ta samast, millest räägib Georges Soria raamat: sellest, et hirm rahva ees ja viha tõelise demokraatia vastu on sundinud kõiki antidemokraate — alates fašismimeelsest kindral de Gaulle'ist kuni äraropooitute sotsiaalreektori Léon Blumini — liituma „ameerika parteisse“, nagu nimetab Soria antidemokraatlikku koalitsiooni Prantsusmaal. Näidend räägib sellest, kuidas see „ameerika partei“ reedab Prantsusmaa huviseid ja sellest, et prantsuse töötajad, kes pole nõus võtma oma kaela ühegi kolonisaatori iket, kihutavad varem või hiljem poliitiliselt arenelt minema Wall Streeti teenrid, Prantsusmaa hauakaevajad.

I. Ehrenburgi näidend on üles ehitatud terava poliitilise pamfletina. Seda kriipsutab alla ka see asjaolu, et autor parodeerib James Law' loos Gogoli „Revidendi“ süžeed. Samuti nagu „Revidendis“ peavad linnaisad siin sulgi tähtsaks isikuks, samuti paljastavad nad endid temaga suheldes, samuti satuvad nad kimbatusse, samuti saavad nad enne eesriide langemist teada tõelise revideendi saabumisest, kelle osas esineb Ehrenburgi komöödias töörahvas, kes peletab lavalt eemale pankroteerunud poliititsejad.

Lavapamfleti žanr on väga raske. See nõuab erakordselt teravat ning selget kujutust, suurt leidlikkust, tabavat pilget ning väga täpset mõõdutunnet, mis pidurdab näitlejaid kaldumast jantlikkusse. Kõigepealt aga nõuab pamfleti edukas esitamine, et iga näitleja oleks põhjalikult orienteerunud nende nähtuste ja nende inimeste poliitilises ja sotsiaalses olemuses, mille ja kelle vastu pamflett on suunatud.

Näidendi lavastajal NSV Liidu rahvanäitlejal A. Lauteril ja real selles esinevail näitlejal on põhiliselt õnnestunud leida I. Ehrenburgi näidendi õige žanriline lahendus. Selles suhtes on kõige õigemini lahendatud kolmanda vaatuse stseenid (peale stseeni teenriga) ja stseen esimesest vaatusest, kus nelj linnaisa üksteist paljastavad ja kus igaüks püüab suure hoolega ennast puhtaks pesta, pöördudes kogu aeg tööliste poole, kes on tulnud kohvikusse ja joob „Humanité'd“ lugedes õlut.

Žanri suhtes õigesti, satiirilisel teravalt, on lavastuses lahendatud vabrikant Deleau (ENSV teeneline näitleja A. Uksip), linnapea (ENSV rahvanäitleja H. Laur), kirjanik Vivien'i (A. Eskola) ja Richard'i (L. Rajala) kuju.

Low (R. Tarmo) ja Bouhoni (M. Luts)

kes andis näidendi lõpu sellisena, nagu selle on kirjutanud I. Ehrenburg. See pärast oleme me põhimõtteliselt nõus A. Lauteri otsusega lõppvaatust muuta. Kuid finaali parandamiseks on A. Lauter kasutanud ainult kääre, lõigates üsna lihtsalt kogu lõppstseni välja. Selline operatsioon ei olnud just väga tervistav, sest selle tulemusena on näidendist langenud välja Marie-Lou teema lahendus. Just „Estonia“ teatris kärbitud lõppvaatuse tekstist oleks vaataja saanud teada, et „Marie-Lou — see on igaüks meist“, s. t. iga prantsuse patrioot, kes tõuseb oma maa suveräänuse kaitseks, kes võitleb igasugu koloniseerijate vastu, vaba ning demokraatliku Prantsusmaa eest.

„Estonia“ teatri variandis sünnib just see, mille eest on Tšehhov hoiatanud dramaturge, üteldes, et kui esimeses vaatuses ripub seinal püss, siis peab see viimases vaatuses tingimata tulistama. „Estonia“ lavastuses oli Marie-Lou see püss, mis jättiski tulistamata. Tema teema jäi õhku rippuma.

Sellega nõrgendati väga tähtsa ja näidendis, kahjuks, puudulikult väljatöötatud „teise Prantsusmaa“ teema jõudu, selle Prantsusmaa, kes täna streigib või solidariseerub streikivate kaevuritega, selle Prantsusmaa, kes on kõrvalekalduvatult otsustanud mitte kunagi saada Ameerika kolooniaks.

Peale lõppvaatuse, milles I. Ehrenburg on andnud alistumatute prantsuse töötajate skeeme nii-ütelda en-masse, on ta teistes vaatuses välja toonud mõned episoodilised tegelased, kelle näol vaatajale näidatakse tükikest tõelist Prantsusmaad, töötava rahva Prantsusmaad. Need kujud on näidendis väga kehvad, „Estonia“ teatri lavastuses aga on nad veelgi nigelamad. Me mõtleme töölist, kelle sõnadega etendus lõpeb (V. Luts), linnapea sekretäri, keda Deleau kahtlustab kommunismis (I. Kalt), ja kaht teenrit (A. Mihklisoo ja P. Raudkivi). V. Luts poseerib maaliliselt kastil, hüüdes pingutusega ja mitte täiesti veendunud häälega välja näidendi lõpprepliigi. Kuid näitleja ei too endaga lavale töörahva hulkade viha, nende jõudu ja nende kindlat otsust võidelda oma vabaduse eest. See ei ole tööline, kes on tormanud linnavalitsusse tänavalt, kus lehvivad punased lipud, vaid ümberriietatud statist, kes inspiitsiendi märguandel on väljunud kulisside tagant lavale.

Ei avane „teine Prantsusmaa“ ka flegmaatiliselt ning totravõitu nooruki kujus, niilisisena kujutab võõrastemaja teenrit F. Raudkivi, kes ei suutnud eda-

siiski on meil James Low' osa toigutsusega raske nõustuda

Kuju lahtimõtestamise meetod pamfletis rajaneb antud tegelasele, antud sotsiaalsele tüübile omaste tüüpiliste iseloomujoonte satiirilisele hüperboliseerimisele. Käesoleval juhul on James Low' tüüpiliseks, teda kui „Marshalli plaani“ ja „Trumani doktriini“ ajastu ettevõtlikku ameerika äriimeest iseloomustavaks jooneks nn. „ameerikalik mõtlemisviis“, s. o. kolossaalne isu kõige võõra äärele, veendumus oma üleolekust kõigist teistest rahvastest, usk, et sa oled kutsutud olema maailma valitsejaks, ja selle juurde äärmise vaimsete vaiaduste piiratus, šablooniline mõtlemisviis ja kõigi vaimsete võimete kontsentreerimine „dollarite tegemisele“.

R. Tarmo hüperboliseerib mitte neid otsustavaid, määravaid ameeriklase jooni, vaid kõrvalist, ja teataval määral isegi juhuslikku omadust — James Low' rumalust. Seepärast on ta loonud tubli koomilise, võib-olla isegi jantliku kuju, kuid mitte satiirilise, mis paljastaks ja piitsutaks seda kurjust, mille kandjaks on James Low.

Vaieldav on ka James Low' väline ilme „Estonia“ teatri lavastuses. Muidugi meenutab Wall Streeti poliitika paljus Hitleri-Saksamaa poliitikat ja muidugi tähendab ameeriklaste „suurte maailade majanduse“ loosung õigupoolest sedasama, mida tähendas Hitleri „eluruumi organiseerimise“ loosung, aga vaevalt oli vaia sellele samasusele tähelepanu juhtida säärase jämedate, plakatilike vahenditega, nagu Low' grimmeerimine à la Hitler.

Artikli algul märgitud näitlejate menu ongi tingitud just sellest, et nende loodud kujudes on toodud nähtavale nende poolt kujutatavate inimeste kui sotsiaalsete tüüpide olemus. Nii on ENSV rahvanäitleja H. Laur osanud linnapea kujus avalikuse teha sotsiaalreekturit iseloomustava joone: tööliste meeldida püüda kapitalismi teenri kahepalgelisuse. Samaaegselt on Laur toonud linnapeale nähtavale ka väikese provintsilinna pudukaupmehele iseloomulikuks jooned. Samuti on suutnud avalikuks teha oma tegelasi iseloomustavad jooned ENSV teeneline näitleja A. Uksip, kes on loonud vahest kõige viimistletuma komöödiakuju selles lavastuses. ja L. Rajala, kes kibedalt piitsutab Richard'is variserlikkust, millega see „veendunud“ katoliiklane katab oma moraalselt ja ärrilist kasimatust.

Meie poolt mainitud Georges Soria raamatus rõhutab autor kodanluse eesmärkide ühtsust, hoolimata näilikkust erinevusest tema mitmesuguste parteide vahel. „Nii üks kui teine.“ kirjutab Soria de Gaulle'i ja Blumi kohta, „on õieti öelda uue hüdra kaks pead, kelle abil USA tahab Prantsusmaad võita“. H. Laur, A. Uksip ja L. Rajala illustreerivad veenvalt seda teesi.

Suurepärase komöödiakuju kirjani-kust-sürealistist ning musta börsi kuningast René Vivien'ist on loonud A. Eskola, kes oskab teravalt naeruvääristada selle kodukasvanud geeniusse sügavat amoraalsust ja täielikku vaimulagedust. Mahlaka koomilise kuju linnapea provintsi-prouakesest abikaasast on loonud M. Möldre Selgeilmelise komöödiakuju on andnud masinakirjutajanna osas ka H. Viisimaa

Lavastuse põhiliselt õige ja rea stseenide leidlik ning teravmeelne lahendus, mis tugevdab näidendi „Lõvi linnaväljakul“ pamfletlikku iseloomu, ja rea näitlejate õnnestunud osakäsitlused — kõik see näitab, et lavastuse kallal edasi töötades võib „Lõvi linnaväljakul“ muutuda mitte ükski lõbusaks ning kasulikuks, vaid ka väga heaks etenduseks.

S. Kulon

* Selle raamatu arvustust vt. ajakirjast „Bolševik“ nr. 19, 1948. a., lk-d 62—72.